

A Dugonics-Társaság jubileumi esztendeje

(A Délmagyarország munkatársától) Szeged komoly irodalmi multja tekinthet vissza. Hogy Juhász Gyula szavait idézzük: »Szeged volt az, mely a maga humusával annyi jelentős magyar írónak, akik Pestre, Egerbe, máshova származva, vagy itt a termő televény ölen maradvá mindvégig magyar zamatot, színt és eredetiséget adtak a nagyon pesti magyar litteratúrának».

Amikor a Dugonics-Társaság jubileumi esztendejében visszatekintünk ötvenéves multjára, meg kell állapítanunk, hogy kevés olyan vidéki város van, amelynek szellemi életében egy irodalmi társaság olyan komoly hivatást töltött volna be, mint éppen Szegeden. És a Dugonics-Társaság dícséretére legyen mondva, mindig, nagynevű tagjainak nemcsak hagyományaihoz híven, magyar zamatot, színt és eredetiséggel szolgálta közös szellemi kincsünket: a magyar irodalmat. Kevés olyan vidéki irodalmi társulat van, amely olyan országosan nagy írói nevekkel dícselkedhetik, mint a Dugonics-Társaság:

Móra Ferenc, Tömörkény István, Juhász Gyula, Sz. Szilgyi Vilmos

és a Társaság fenállásának ötvenedik esztendejében a nehéz idők ellenére, hagyományaihoz való ragaszkodással, kitűnő felolvasó üléseken, ünnepi megemlékezéseken szolgálta a magyar íróknek íróinak tiszteltével. Tömörkény halálának 25. évfordulóján az írói tiszteletére díszes előadást rendezett a városi színházban, majd a fiatal tehetségeknek is helyt adva, egyik felolvasó ülésén a fiatalok: Szabolcsi Gábor, Fodor József, Makra Sándor, Kiss Sándor szerepeltek kitűnő felkészültséggel és nagy sikerrel. A jubileumi esztendő előadásainak tengelyében kétségtelen, hogy a művészien és óriási munkával megrendezett Dugonics-kiállítás áll, mely Dugonics írói dícsősége mellett Szegedét is hirdette, valamint az a jubileumi felolvasó ülés áll, melyen Pálffy József polgármester, Fűrész Oszkár tanügyi főtanácsos, a Társaság főtitkára, Sík Sándor, Sz. Szilgyi Vilmos, Gábor Jenő adtak elő. Meg kell még említenünk a Társaság rendezésében Vinkler László festőművész képiállítást, az Olasz Kultúrintézettel karöltve megrendezett Livius-ünnepélyt, valamint a Társaságnak a rádióban szereplését a »Magyar toll a magyar fegyverért« keretében.

A Dugonics-Társaság azonban nemcsak szóban, de szoborban is emléket állít egyik nagynevű tagjának, Tömörkény Istvánnak: Tápay Antal Szeged igazán tehetséges szobrászművészenek alkotását, a Társaság méltó ünnepség keretében a tavasszal leplezi le.

Amikor a Társaság nagyszerű munkájáról ilyen formában számot adunk, tárgyilagosan meg kell állapítanunk, hogy

mindenben a Társaság kitűnő elnöke, Banner Jánosnak, valamint fáradságtalan munkatársának, Fűrész Oszkár főtitkárnak nagy szerepe van.

Banner Jánosnak köszönhető, hogy a Tömörkény-szobor álma megvalósult, az ő hite és törekvése munkáereje teremtetve meg a Dugonics-kiállítást, mely irodalmi és könyvészeti vonatkozásban az egyik legszebb volt, melyet Szeged valaha látott, ő szorgalmazza Vedres István, Szeged Széche-

nyijének és Reizner Jánosnak, Szeged történetírója emlékének maradandó formában való megőrkítését. És ez a rengeteg munka mind miért? Szegedért, magáért egyedül Szegedért.

Boldog ujévet kíván

kedves vevőinek és megrendelőinek

Kovács Testvérek villamossági és műszerész vállalata Szeged, Petőfi S.-ut 69. Telefon 39 09

Az amerikanizmusról

Spengler, a Nyugat alkonya híres szerzője, egyik művében megkülönböztetést tesz fehér és színes fajok között. Megtették ezt már előtte is, Spengler felfogása azonban lényegesen különbözik elődeitől. Nem a bőr, hanem a lélek színe szerint osztja fel a fajokat s még azt sem mondja, hogy a színes fajok emberi értékben különböznek a fehértől, csupán annyit állapít meg, hogy minőségileg mások. Így esik ki a fehér fajok köréből az orosz, amelyet Spengler színesnek számít, lelki jellemvonásai alapján. Gondolkodásában, észjárásában annyira eltér a nyugati népektől, hogy inkább az ázsiaiakkal tart rokonságot.

Az amerikaiakról nem beszél Spengler. Érdekes feladat megvizsgálni az amerikai ember mentalitását, hogy ugyan mennyiben tér el az európaiktól. Színes-e, vagy fehér, esetleg valami külön típust képvisel? Mi európaiak, különösen akik nem jártunk odaát, hajlandók vagyunk az amerikai népet valami egészen különleges mértékkel mérni, amely nem hasonlít sem az európai, sem az ázsiai mértékhez. Általában kétféle véleményét hallunk: egyiknek amerikai a tökéletesség, »a korlátlan lehetőségek hazája«, a másik, az európai széplélek elvet mindezt, ami amerikai s gúnyos fölényrel beszél az amerikai gépcivilizációról.

Anélkül, hogy állást foglalnánk, annyit mindenesetre meg kell állapítanunk, hogy Amerika más, mint Európa. Az óhazából kiáramló tömegeket az európai történelem nagy szenvedélyei dobták ki Amerika partjaira. A népeknek ebben a nagy olvasztóköhójában ez a zavaros tömeg szükségképpen valamiféle egységgé alakult át, amely egészében most már egyik alkotóelemére sem hasonlít. Általában »angolszász« elnevezés alatt foglaljuk egybe Angliát és Amerikát lakóit, hogy azonban ez az elnevezés csupán nyelvi, de nem egyúttal lelki egységet is jelent. arról éppen napjainkban áll módunkban meggyőződni.

A különállás hajlandósága nem a függetlenségi háborúban jelentkezett először, mert az csak eredménye volt a belső, ösztönös törekvéseknek. Más oldalról kell tehát megfogunk a kérdést, ott, ahol minden népközösség leginkább megmutatja önmagát, a szellemi alkotások területén. Ez az a tükör, amely kendőzés nélkül tárja elénk minden nép arcát. De ez van legközelebb hozzánk is, mert ha pl. végigtekintünk a magyar könyvkiadás termelésén, megdöbbentő számban találunk amerikai fordításokat. A best sellereket versenyezve fordítják le kiadóink, legtöbb ször válogatás nélkül. Mitchell regénye, az »Elfújta a szél« klasszikus példája a mai amerikai regénynek. Azt hiszem kevesen vonják kétségbe, hogy jól megírt rendkívül szórakoztató olvasmány, hogy

mely sokkal, de sokkal bőszebb lehetne íróira, költőire, művészeire, akiknek ma nevét az egész ország zengi.

egyedül Szeged hallgat róluk mélységesen.

Avagy mostmár csak a Dugonics-Társaság hivatása, hogy Szeged nagyfiainak emlékét ápolja és erőihez képest nekik maradandó emléket állítson?

azonban irodalmi értéke is van, azt legfeljebb az amerikaiak naiv primitívsége hiszi el. Egy tradíció nélküli nép igyekszik az ilyen regényekben történelmi hagyományt teremteni magának az újságíró szentimentalizmusával és propagandaeszközeivel. A Babbitték szellemi színvonalát az Anthony Adverset is jó regénynek fogadta el, pedig az ráadásul rosszul is van megírva. Az amerikai magazinok könyörtelen üressége fáradtá és lehagoltá teszi az európai olvasót. Pedig Amerikában is születnek irodalmi értékek. Hawthorn regényeit minden művelt ember a nagy szellemeknek kijáró érdeklődéssel olvashatja, de Amerikában már régen csak a hivatalos irodalomtörténet tartja nyilván a szó legszorosabb értelmében. Walt Whitman megrázóan mély és modern verseket írt, de róla még a bostoni high life is csak beszél, de nem olvassa.

Az amerikai képzőművészethez jóformán hozzá sem tudunk férni. Néhány összefoglaló leírás, vagy kiállítási katalógus (ami még többet mond) áll legfeljebb rendelkezésünkre, ezek sajnos mégis csak keveset árulnak el, illetőleg amit mondanak, abból nem okos dolog ítélkezni. A zenei életre nem a jazz jellemző (ami különben se amerikai találmány), hanem az a tény, hogy pl. a Metropolitan operát a háború tartamára be kellett zárni részben művészek hiányában, részben mert nem akadt elég ember a gazdag Amerikában, aki a ráfizetést vállalta volna, még páholybérletek formájában sem.

A filmről mint sajátosan amerikai művészetről nem akarok beszélni. A kérdés objektív esztétikai értelemben ma sincs tisztázva, s a »fantáziagép«, amely házhöz szállítja a romantikát, Európában is éppen elég pusztítást okozott a jóízű körűl. Nem hiszem, hogy ebben a tekintetben nekünk európaiknak okunk volna fölényeskedni. Mi is csinálunk aránylag annyi giccsot mint az amerikaiak, de az is igaz, hogy néhány valóban mély és jó filmet is gyártottak mindkét oldalon. Majd ha a »gyártás« helyett az »alkotás« szót használhatjuk, a film is előlép kultúrateremtő tényezővé.

Könyveket töltötték már meg az Amerikáról szóló leírásokkal. Mi csak néhány apró kis ténytetünk fel Taine szellemében, hogy rámutassunk az amerikai élet külső sokoldalúságára. A civilizáció termékeiről nem beszélünk, azok ugyanis unós-untig ismerősek mindenki előtt, s nem is tartoznak ahhoz a lelki réteghez, amelyben az amerikanizmus megmutatkozik. A történelem áramlása Amerikát tudtán és akaratán kívül nagyhatalommá tette, s most igyekszik szerephez a díszleteket is megszerezni —

most még támaszpontoknak hívja őket, később talán dominumoknak. Ez a módja az imperializmus történeti érvényesülésének. Az amerikai polgár azonban lényegében Babbithajlandóságú, mint azt S. Lewis igen jól látta. Primitív és gyermekies ösztönei vannak, amelyre fölépül egész élete, civilizációja és kultúrája is. Produkciói a fantasztikumok határát érintik, de sohasem lehet tudni, hogy ezek nem a gyermek tudattalan hazudozásai-e. A gyermek is igazi lónak tartja és érzi a vesszőparipát. A gyermek hajlandósága a tömeggé alakulás vágya is, ami ha a bomlás jelensége, ok nélkül vádolnak vele bennünket történetfilozófusaink akkor, amikor Amerikát se nem értik, se nem érintik. Nem hiszem, hogy Európában valaha is kialakulhatnának olyan tömeghisztéria-hullámok, mint amilyenek Amerikában megteremtették a fán-ülés, vagy a táncolás világrekordját.

Az amerikai gondolkodók azt válasszadják erre, hogy mindezek a gyermek — vagy éppen a kamaszkor kinövései, Amerika is le fog higgadni és férfivá érik. Igaz, de vannak koravén gyermekek is. Amerikában az állam alapszervezete beteg s ezen nem segít a Tammany Hall választási apparátusa sem. Óriási arányú közgazdasági épületek emeltek, amelynek nincs szociális alátámasztottsága. A munkanélküliek ijesztő tömegei vándoroltak még néhány éve is fel-alá az országban (Érik a gyümölcs!), elképzelhetetlen nyomorúságban, míg a gyárak egyre ontották a prosperity korának luxuscikkeit. A mai háború tüneti kezelése lappangóvá tette ezt a belső lázat, de mi lesz a háború után, nemcsak a konjunktúra múlik el, hanem a fanatizálás propagandája is, mert nem lesz már aki meghallgassa. Anglia lázas kapcsolással igyekszik a Beveridge-tervvel levezetni a szociális nyugtalanságot, Amerikában azonban a New Deal siralmas bukása után már tervek sincsenek, csak a költségvetés egyre emelkedő dollármilliárdjai mutatnak arra, hogy ezt valakinek egyszer meg is kell fizetnie.

Ez az a pont, ahol visszatérhetünk Spengler gondolatára. A közösségek életével való törődés az európai ember legősibb problémája. Platon már könyvet írt az államról azok őseinek, akiknek utódai csak a XVI. században kezdtek kivándorolni Amerikába s a technika lélektelen fegyvereivel meghódították a földet, de mechanizálták önmagukat is. A szociális élet elgépiesedésének folyamata viszont Európában csak az orosz népnél tudott teret nyerni magának. Ha az orosz színes nép Spengler szerint, akkor legősibb ösztöneiben az amerikai is az, s neki is vállalnia kell mindazokat a következményeket, amelyek ezzel járnak. A szociális nyugtalanságot a mostani világháború után aligha lehet megoldani a washingtoni Capitolium előtt felvonuló frontharcosok közé hajigált könnygázbombákkal. Minden népnek vállalnia kell a maga sorsát.

BERKY IMRE

Özv. Pataki Lajosné fájdalommal megtört szívvel tudatom, hogy forrón szeretett férjem

Pataki (Polczner) Lajos rövid szenvedés után, 38 éves korában, folyó évi december 22-én meghalt.

Gyászolják: testvérei, sógorai, sógornői, unokahugai, öccsei és ismerősei.

Temetése 1942 december 23-án Budapesten volt.

Eredet pirosgyűrűs

TINTENKULI

ismét kapható

Wirth töltőtollüzem Telefon 22-21.